

گفت‌وگوی
روزنامه صبا
با عوامل نمایش
«آتش سوزی‌ها»

زخم‌هایی که بعد از خاموشی هم باقی می‌مانند

سروین دهقان
گفت‌وگو

«آتش سوزی‌ها» نمایشی درباره جنگ، خشونت، خانواده، حافظه و حقیقت است؛ اما زخم‌هایش به صحنه محدود نمی‌شوند. نوشته جدی معود، با تکیه بر یک تراژدی مدرن، آدم‌هایی را در برابر گذشته‌ای قرار می‌دهد که گریزی از مواجهه با آن ندارند. در این پرونده، با بهرام ابراهیمی، فروتن نیک‌اندیش و فرزانه میدانی، سه بازیگر این نمایش، درباره جهان پیچیده اثر، تجربه همکاری با مرتضی میرمنتظمی، شخصیت‌ها و نسبت «آتش سوزی‌ها» با زیست امروز مخاطب گفت‌وگو کرده‌ایم.

بهرام ابراهیمی، بازیگر:

درد امروز تئاتر، نبود حمایت
است نه نبود مخاطب

بهرام ابراهیمی، بازیگر نمایش «آتش سوزی‌ها»، این اثر را یک تراژدی مدرن با نگاهی به تراژدی‌های کهن می‌داند؛ نمایشی که به باور او، در لایه‌های زیرین خود به جنگ، آسیب‌های انسانی و پیامدهای آن می‌پردازد. او درباره نقش شمس‌الدین، تجربه همکاری با گروه اجرایی و وضعیت امروز تئاتر معتقد است: «تئاتر ذات فرهنگی یک کشور است و اگر تئاتر را حذف کنیم، در واقع فرهنگ را از جامعه حذف کرده‌ایم».

○ برای شروع می‌خواهم درباره متن نمایش «آتش سوزی‌ها» صحبت کنیم. متن از همان ابتدا نشان می‌دهد که با یک درام ساده و سرراست مواجه نیستیم؛ اثری چندلایه و از نظر عاطفی و دراماتیک سنگین است. وقتی متن را خواندید، چه چیزی در آن شما را جذب کرد و باعث شد پیشنهاد بازی در این نمایش را بپذیرید؟

اولین چیزی که در کار وجدی معود من را جذب کرد، این بود که با یک تراژدی مدرن مواجه بودیم که با نگاهی به یک تراژدی بسیار کهن نوشته شده است. من تجربه اجرای آن تراژدی را در سال‌های ۱۳۶۶ و ۱۳۸۱ داشتم. طبیعتاً اثر اثر هم با نگاهی به تراژدی «ادیپ» نوشته شده است؛ همان سه‌گانه معروف که همه می‌شناسند. در واقع، با نگاهی به آن اثر، یک تراژدی مدرن نوشته شده؛ تراژدی‌ای که قواعد خودش را دارد. در تراژدی مدرن دیگر قهرمان، یک شخصیت آسمانی، شاهزاده یا الهه نیست؛ بلکه یک انسان معمولی است که در شرایط ناگزیر قرار می‌گیرد و اتفاقات تراژیک برایش رخ می‌دهد. همین نگاه، اولین چیزی بود که در متن «آتش سوزی‌ها» روی من تأثیر گذاشت.

○ در ظاهر، نقش شما از نظر حجم حضور چندان طولانی نیست، اما از نظر دراماتیک نقش بسیار مهمی به نظر می‌رسد. چه چیزی در این نقش دیدید که باعث شد پیشنهاد بازی در آن را بپذیرید؟

به قول آقای اکبر زنجان‌پور، نقش باید «عرض» داشته باشد؛ طول به‌تنهایی کافی نیست. نقش شمس‌الدین از نظر طولی چندان بلند نیست، اما حرف بسیار زیادی برای گفتن دارد. اگر بخواهیم آن را با تراژدی‌های باستانی

○ با توجه به شرایط امروز جامعه و فشارهای مختلف اقتصادی و اجتماعی که مردم با آن مواجه‌اند، فکر می‌کنید تماشای نمایشی مثل «آتش سوزی‌ها» چه معنایی می‌تواند برای مخاطب داشته باشد؟ آیا می‌تواند نوعی تخلیه روحی یا مواجهه با دردهایی باشد که شاید بخشی از آن‌ها را در لایه‌های زیرین نمایش می‌بینیم؟ قطعاً. به‌خصوص اینکه در زیرلایه‌های متن با موضوع جنگ و آسیب‌هایی که جنگ می‌تواند به یک جامعه وارد کند، مواجه هستیم. «آتش سوزی‌ها» نگاهی جدی به جنگ و پیامدهای آن دارد؛ پیامدهایی که فقط به زمان وقوع جنگ محدود نمی‌شوند و می‌توانند نسل‌های بعدی را هم تحت تأثیر قرار دهند. به همین دلیل، مخاطب امروز هم می‌تواند ارتباطی با این اثر برقرار کند. نمایش درباره دردهای انسانی است؛ دردهایی که در هر جامعه و در هر دوره‌ای می‌توانند شکل‌های متفاوتی پیدا کنند.

○ در شرایط فعلی، وضعیت تئاتر را برای مخاطب چگونه ارزیابی می‌کنید؟ با توجه به افزایش قیمت بلیت و شرایط اقتصادی مردم، فکر می‌کنید تئاتر با چه چالش‌هایی روبه‌رو است؟

من از این ناراحت‌م که شرایط به جایی رسیده که نمی‌توانیم آن‌طور که باید تعداد زیادی نمایش اجرا کنیم و تئاتر بتواند ارتباط گسترده‌تری با مردم داشته باشد. یک نکته را هم باید روشن کنیم، دولت امروز عملاً کمک چندانی به تئاتر نمی‌کند. متأسفانه حتی در بسیاری از موارد، سالن‌های دولتی از گروه‌هایی که در آنجا اجرا می‌کنند درصد دریافت می‌کنند. در گذشته دولت بخشی از هزینه‌ها را تقبل می‌کرد و حمایت‌های مالی و غیرمالی وجود داشت، اما امروز شرایط متفاوت است. من معتقدم تئاتر ذات فرهنگی یک کشور است. اگر تئاتر را حذف کنیم، در واقع داریم فرهنگ را از جامعه حذف می‌کنیم. ممکن است من به‌عنوان یک فرد با بالا رفتن قیمت بلیت موافق نباشم، اما باید واقعیت اقتصادی تولید یک نمایش را هم در نظر گرفت. گروه‌های تئاتری هزینه‌های زیادی دارند و وقتی حمایت کافی وجود ندارد، طبیعی است که این فشار به شکل‌های مختلف خودش را نشان دهد. در نهایت، امیدوارم تئاتر همچنان بتواند جایگاه خودش را حفظ کند و مردم هم امکان بیشتری برای دیدن نمایش‌ها داشته باشند. برای من بسیار ناراحت‌کننده است که نمی‌توانیم آن‌طور که شایسته است، نمایش‌های بیشتری برای مردم اجرا کنیم.

○ از تجربه اجرا بگویید. هنگام تماشای نمایش، وقتی شخصیت شماروی صحنه آمد و شروع به بازگویی واقعیت کرد، واکنش مخاطبان برایم جالب بود. آیا در طول اجرا لحظه‌ای بوده که واکنش تماشاگران برای خود شما هم قابل توجه باشد؟

نه، به هیچ وجه. به دلیل نوع اجرای نمایش و فضایی که طراحی شده، دیوار چهارم کاملاً حفظ می‌شود. من اساساً تماشاگر رانمی‌بینم. طراحی نور توسط دکتر فرشید مصدق و طراحی صحنه توسط آقای میرمنتظمی و آقای مصطفی به شکلی است که شرایط صحنه اجازه نمی‌دهد من تماشاگر را ببینم. بنابراین واکنش مستقیم تماشاگر در حین اجرا برای من موضوعیتی ندارد. بعد از اجرا هم معمولاً خیلی وارد این مسائل نمی‌شوم. اگر بخواهم درباره واکنش مخاطبان بدانم، از کارگردان سؤال می‌کنم. ایشان نظرات را به من منتقل می‌کنند و اگر لازم باشد، بر اساس اقتضای کار اصلاحاتی انجام می‌شود.

○ این نقش را در مسیر بازیگری خودتان در چه جایگاهی می‌بینید؟ آیا تجربه متفاوتی نسبت به کارهای قبلی برایتان داشته است؟

فکر می‌کنم خود تجربه کار کردن روی چنین نقشی می‌تواند اتفاق خوبی باشد. شمس‌الدین با اینکه نقش طولانی‌ای نیست، جایگاه و کارکرد دراماتیک مهمی دارد و همین مسئله برای من جذاب بود. همیشه برایم مهم بوده که نقش، فارغ از میزان حضورش، در ساختار کلی اثر چه تأثیری می‌گذارد.

فروتن نیک‌اندیش،
بازیگر:

انتخاب نقش برایم مهم‌تر از
اندازه نقش است

فروتن نیک‌اندیش، بازیگر این نمایش، در این اثر با وجود زمان کوتاه حضورش، سه شخصیت متفاوت را بازی می‌کند؛ تجربه‌ای که به گفته خودش بیش از آنکه بر تفاوت‌های بیرونی شخصیت‌ها تکیه داشته باشد، بر موقعیت و جهان نمایش استوار شده است. او معتقد است تماشاگر امروز، برخلاف تصور رایج، اگر با اثری نزدیک به زیست خود مواجه شود، همچنان برای تماشای یک نمایش طولانی و سنگین حوصله دارد.

○ بعد از خواندن «آتش سوزی‌ها» اولین چیزی که در ذهن شما ماند چه بود؟ یک تصویر، یک موقعیت، یک شخصیت یا یک سؤال؟

واقعیت این است که بعد از خواندن «آتش سوزی‌ها» همیشه برایم این سؤال وجود داشت که اگر نهاد در یک جغرافیای دیگر به دنیا آمده بود، چه اتفاقی برایش می‌افتاد؟ تأثیر جغرافیا، جبر و جنگ بر کودکی که تازه متولد شده و بدون اینکه خودش انتخابی داشته باشد، در چنین شرایطی قرار می‌گیرد، برای من بسیار مهم بود. اینکه یک بچه را از دامن مادر می‌گیرند و بعدها به شکلی دیگر به همان مادر برمی‌گردد؛ در قالب شخصیتی مثل ابوطارق یا همان متجاوز، برای من بسیار تکان‌دهنده بود. نهاد یکی از شخصیت‌هایی است که خیلی من را به فکر واداشت؛ اینکه چند شکل دیگر از زندگی را می‌توانست تجربه کند، فقط به خاطر اینکه در جغرافیای دیگری متولد شده باشد، بدون اینکه خودش هیچ نقشی در انتخاب این سرنوشت داشته باشد.

○ شما در «آتش سوزی‌ها» با وجود کوتاه بودن زمان حضورتان، سه شخصیت متفاوت را بازی می‌کنید. اولین مواجهه‌تان با این سه شخصیت چگونه بود؟

برای اینکه این سه شخصیت را بازی کنم، گفت‌وگوهای زیادی با مرتضی میرمنتظمی داشتیم و درباره اینکه این شخصیت‌ها چگونه باید باشند، صحبت کردیم. به همین دلیل، خیلی زود تکلیف ما مشخص شد و به نظرم سختی کار آن‌طور که شاید تصور شود، عجیب و غریب نبود. ما اصلاً اصراری نداشتیم که این سه شخصیت را به شکلی کاملاً متفاوت بازی کنیم؛ مثلاً تماشاگر در ابتدا متوجه نشود که هر سه شخصیت را یک بازیگر بازی می‌کند. در بخش‌های دیگری از نمایش هم همین نگاه کارگردانی وجود دارد. مثلاً اصراری نیست که بازیگر حتماً متناسب با سن شخصیت تغییر کند یا تماشاگر با دیدن او احساس کند با بازیگر دیگری مواجه شده است. از همان ابتدا می‌دانستیم که من، فروتن، روی صحنه هستم و مخاطب هم می‌داند فروتن این شخصیت‌ها را بازی می‌کند.

○ چه چیزی باعث شد پیشنهاد بازی در «آتش سوزی‌ها» را بپذیرید؟ سه شخصیتی بودن نقش برایتان جذاب بود یا جهان نمایشنامه؟

چند چیز در کنار هم باعث شد این نقش را بپذیرم. طبیعتاً خود نقش و تأثیری که نمایشنامه روی من گذاشت مهم بود، اما نگاه مرتضی میرمنتظمی به متن و شیوه‌ای که برای اجرا داشت هم برایم اهمیت زیادی داشت. همچنین گروهی که در کنار او شکل گرفته بود، گروهی بود که احساس می‌کردم در آن امنیت دارم و می‌توانم با خیال راحت روی صحنه باشم و تجربه کنم. عوامل مختلفی که در شکل‌گیری این